

ORGANULU

LUMINAREI.

Gazeta Beserecésca, Politica, e literaria.

Cu pre Gratiosa involentia.

Sambata

Nr. XXXVIII.

20 Septemvire. 1847

UNGARIA, Celsitudinea si Ilustritatea
Sa **JOSEFU KOPÁCSY**, Archiepiscopulu de
Strigону, si Principe-Primate al Ungariei, Le-
gatulu nascutu al S-lui Scaunu apostolicu etc
in 6: 18 sept. demaneti'a inainte de 4 ore du-
pa oholu de cinci dile, capetata dein recela
mori in etate de 73 ani. In acestu Archiereu
infrumsetiatu cu vertuti ce a perdutu Regele.
patri'a, clerulu catolicu, durorindu osemte fia-
cine, carele a petrecutu cu luare a mente lung'a
si in publicu bine facatori'a carare a repausa-
tului, si iau cunoscutu desteritatea in lucrurile
publice, blandeti'a crestinésca, invetiatur'a in-
temeiata, zelulu de Archiereu, amorea catra ó-
meni si tote acele insusitati, carelu ornara ca
pre un barbatu al Statului, ca pre un preutu si
ca pre un omu totu intru o forma. Fiai suve-
nirea bine cuventata! (Gaz. de Ung)

Diet'a dein Ungaria se va deschide in
7 noemvire, cáci precum spune P. Ztg. scrisorile
conchiamatorie s'au si tramisu la Consiliulu Lo-
cutienatoriu.

CLUSIU, 8 : 20 Sept. In Sied. dietale
LXXXVIII pentru impamentenire se mai comen-
dara M. Sale: Carolu Humelauer Cons. de
Curte; Antoniu Menong von Handschuss-
heim Capitanu, si Carolu Kerpottits Lo-
cutienatoriu. Er' pentru nobilitate armale se co-
mendara Joane Karácsonyi deputatu dein
Elisabetopole; Josefu Trausch deputatu dein
Brasiou; Paulu Kresztelsz Capitanu cetatei
Brasioului, si Ireneu Adamovics Protopopu
ne unitu. Dupa ce numerulu comendatiloru cre-
scu la atata, Exc. Sa Presidentele insemna,
cumca SS. si OO. dora de astadata comendara
destui. Spre aceea Guberniulu r. aretanduse in-
tre SS. si OO. Exs. Sa Gubernatoriulu dede spre
cetire gr. Rescriptu al M. Sale, retransmisu in ob-
iectulu restaurarei oficialiloru (cu datu dein 6
sept. a. c.). Apoi se cercetara observarile Guber-
niului r. facute spre Adresele retransmise acum. Ca-
tu e pentru Adres'a ce atinge causele curetorie
subtu dieta, Guberniulu r. are observarea esen-
tiale, cumca dupa ce in al doile § transumarea
actelor la Tabul'a r. si subtu cursulu dietei se
lasa afora, Guberniulu r. aduce a mente SS. si OO-
loru cumca transumarea dupa intielesulu Approb.
p. IV. tIII. § 2. e iertata, si deca legea acest'a nu
se va sterge cu cuvente curate, aceea va remane
in puterea sa; dreptu aceea stergerea memoratei

legi aprobatale ar trebui se se insemne chiaru.
SS. si OO. nepartinindu observarea acest'a rema-
sara lenga textulu de antaiu. Adres'a acest'a cu
cateva scimbări stilari se statoru, precum si cele
lalte doue Adrese in obiectulu darei recrutiloru
si ne crescerea contributiunei, spre care Guber-
niulu r. avu numai nesce observari stilari. Dupa
care Exc. Sa Presidentele provocu pre maestrulu
protonotariu ca pentru sientia de mane se dee
scrisorile spre purizare, ca sigilanduse cum e da-
tina se se pota tramite in susu; si asia se inche-
ia sientia.

CLUSIU 9 : 21 sept. In Sientia dietale
LXXXIX se cetira scrisorile purizate, adeca Adre-
s'a si proiectulu de lege, si instructiunea impre-
una cu contraparerea deputatiloru sasi in obie-
ctulu darei recrutiloru; mai in colo: Adres'a si
proiectulu de lege pentru necrescerea cotributi-
nei impreuna cu contraparerea deputatiloru sasi;
in urma, Adres'a si proiectulu de lege despre cur-
gerea causeru subtu dieta. Scrisorile aceste du-
pa datina sigilanduse cu sigilulu celoru trei na-
tioni prin o deputatiune lenga comitiva destina-
ta se tramisera la Exs. Sa Comisariulu r. ca pre
acele catu mai curundu se le tramitia la Maie-
statea Sa. Se ceti si proiectulu de lege pentru
cativa ce sunt de a se impamenteni, precum si
Adres'a si proiectulu de lege in obiectulu ream-
bulatiunei metale a marginiloru Comitatusulu Hu-
nedorei si a Biharului. (Aceste s'au datu la di-
ctatura.)

Exc. Sa aducundu a mente, cumca propuse
Rescriptulu regiu sositu in obiectulu Politiei, inse
nu scie ca ore SS. si OO. gatatu s'au, dreptu
care i provoca: spre ce se escu disputa scurta
despre proiectulu procesulu verbale, inse maio-
ritatea se dechiaru, cumca va se pertracteze politi'a
rurale, si voru se statorésca procedur'a pre carea
voru socoti de trebuentia. Cu acest'a se incheia
sientia.

Diariulu de Clusiu dice urmatoriele: „a-
mu ajunsu tempuri rele. De va merge totu asia
va se ajunga tier'a, poporulu patriei annu mai su-
peratoriu de catu celu trecut. Adi e 14: 26 sept.
si atatu sunt de reci noptile si dilele, in catu de
asemene abie ne potemu aduce amente. Muntii
Gileulu (pre la noi muntii Sibiiului) dein veci-
netate in opareche de nopti-si luara acopere-
mentu albu. Cucuruzulu — popusoiulu — macar' la
1/10 parti dein patri'a nostra acest'a enutremen-
tulu primariu — abia se va coce de plenu. Viile
in carcate de struguri cu tota probabilitatea voru
ajunge ne mature si capetulu lui octovre. Gráu

se scie catu de pucinu amu avutu. Dorirea ferbinte a fia carui e, ca sene bine cuvente Dumnedien patri'a macar' cu vre o doue septemani caldurose. Atat'a ne ar mai ajutá. De alt'mentre cine scie ce vomu ajunge." Acést'a, de si subtu oclima mai caldurosa si cu patru dile mai tardiu o potemu dice si noi de pre aici dein cuventu in cuventu. —

FRANCIA.

PARIS, 1: 13 sept. Alalta eri Sambata presiediú regele in St. Cloud in Consiliulu Ministriloru, ce tienú pana la 5 ore dupa amiadi. Consuatuirea, se prepune, cá ar fi pertractatu Depesie cumpanitorie venite dein Roma si Madrid. Ducele de Broglie inca a fostu de facie, inse numai de catu se va reintorce la statiunea sa de Legatu, de ore ce incordarea intre cabinetulu de Paris si London totu cresce. Vorbescu despre corespondentie personali intre Ludovicu Filipu si regin'a Victoria. Journalulu de Commerce vre a sci cumcá in acelasu consiliu s'ar fi decisu intrivenirea Franciei in Marocco in contra lui Abd-El-Kadir, si pentru aceea se trase si ducele de Aumale in suatuire. Dupa inscientiarile mai dein urma Emirulu cu intrarea sa in Taza (pre carea o cuprinse nu de multu) avea subtu comanda 8000 pedestri si calareti. Generariulu Lamoriciere a plecatu catra Algir.

GRECIA.

ATENA, 5 sept. st. n. Lord Palmerston si instrumentele lui in Atena si Constantinopole si voru ajunge dora catu mai curundu, de si pre alta cale, dorulu pre ferbinte. Colettis de vre o optu dile, jace in bola grea, si pan'acum n'a intratu neci o sperare de reinsanetosiare. Lord Palmerston nui potú farimá caracteriulu insufletitu de amore catra patria si fede catra regele seu; dora ise va sfeti ai farimá corpulu. De cateva septemani—ba mai acuratu—de candu Port'a suaturile de intrevenire le intrebuintia spre asi poté luá cuventulu inapoi, de candu Anglia dupa radicarea sumei detorie cu dusmania si mai mare asternú pretensiuni si mai de parte, de candu toti, carii dein vre o cauza nu sunt multiemiti cu guberniulu, seu apucara arme ca rebeli, fiendu in publicu scutiti de Agentii Angliei, de atunci vedindu cu ochii is'a ruinatú poterea giganteca. Macar'ca cei ce si intipuescu cácu acelu succesu voru intrá in loculu acestui barbatu, si se bucura cá in urma triumfara; in faciele mai pucinu capaciloru dusmani se póte ceti apriatu, cá nu se indoescu de catastrofa ce va se intre cu mortea lui Colettis.—Se vorbesce despre o a dou'a flota anglésca, carea subtu Amiralulu Parker preste pucinu se va aretá in fluviile grecesci, aproape de adeveru pentru ca se pota propti pretensiunea Angliei de pre lun'a lui septemvre.—

At en a, 6 sept. st. n. Maioriulu Pharmakis a fugitu dein Lepanto cu cativa falangiti. In Patras este de ase multiemi linistea la 4000 de nemultiemiti dein insulele ionice, carii in ur'a loru asupra dregatoriloru dein antai'a loru patria pasiescu in contra Anglistiloru. Pre ministrulu primariu Pa cercetatu regele; dora mai pre urma!—Turcesculu Agente Osman Effendi se gata de drumu, si Port'a incepe a intrerumpe relatiunile catra Grecia.—Guberniulu a cerutu restempu pentru platirea usurei semestrale dein lun'a lui sept.

Recusarea casei lui Rothschild catu e pentru acceptarea scrisorei de cambiu (politia) a Dlui Eynard enumai formale si Eynard pentru impromutulu acest'a a pusu de conditiune invoirea cameriloru, carea firesce fora greutate va si urma.—Camer'a cerca alegerile; Senatululu dupa aceea si va capeta Presidente.—Toti doctorii dein Atena si cei de la flotila francésca au fostu eri adunati in conciliu la Colettis. Epucina seu mai neci o sperare!—Asta nopte de la 12 ore pana la 4 amblau carutiile; in oriente diplomati'a totu noptea se cuprinde. De va mori Colettis, inlocui va se fia Rigas Palamides.

ITALIA.

Journalulu des Débats totu mai joca rola de ipocritu catu e pentru lucrurile dein Italia: elu lingusiesce misicariile, ci totu deauna intretiese suaturile de cumpetu si arata spre radicalismulu italianu, carele—ca tote estremele—si caus'a cea mai drepta o pote dá preste capu; elu viresce o multime de insinuatiuni plene de ura in contra Austriei, inse adauge si aceea cá nu va se mérga mai in colo. Er' dein Bologna cu datu dein 18:30 aug. se scrie, cumcá Pap'a ar fi datu demandare, de cumva austriacii ar pasi inainte, se li se faca opunere energiosa. Ca opiniunea publica este, cumcá Austria au facutu numai demustratiuni, ca in Statulu baserescu se descepte misicari de poporu (!), inse nu cutéza invasiune publica. Cá trebuie recunoscutu, cum cá purtarea locuitoriloru dein Legatiuni e de mirare; partid'a moderata e domn'a starei de acum; toti oficiarii dein gard'a nationale setienura de aceea, in doue luni deputatii provinciali se voru aduná in Roma; Pap'a si va afla in ei sententia noua. Ci dein contra in Toscana (adange acestu corespondente) se paru anu pre merge bine lucrurile: tésculu acolo arata o fanfaronada periculosa, pana ce in capitele toturoru mergu tote in susu si in giosu. Barbatii, carii ar trebui se conduca misicariile, n'au unire, potere si activitate, si asia fanfaronii voru se apuce pe de asupra. Déca partid'a moderata nu va intreveni barbatesce, atunci pote fi temere de vre un periculu.

Oepistola dein Florencia, asemene dein 18:30 aug. totu in acea lumina descrie lucrurile de acolo si Journ. des Déb. fora sfiela numesce pre conducatorii dein Toscana radicali si comunisci, si dice cá amendoue epistolele i s'au transmisu dela persone, care cunoscu pre bine pusestiunea lucrurilor.

ROMA, 6 sept. st. n. concesiunea pentru a face trei punti de fieru, ca tiermurile Tiberei se se puna in comunecatiune mai via, s'a publicatu.—Secretariulu Cardinale al Statului capeta de la regele Sardiniei marea cruce a ordului S. Mauritiu si Lazaru.—In Faenza se prensa cei trei frati Bertonesci, preutul famosu, Canoniculu si Capitanulu voluntariloru. Unulu deintre ei radiu in clette, candu sér'a esise dein casa cu un baciú de spata. Elu avea pasaporturi catra Parma si portá la sine icone sante, pe acaroru dosu erau scriese numele mai multoru Cardinali.—

TURIN, 9 sept. st. n. Dupa inscientiarile venite dein Roma se afla, cá in 19:22 aug. ar fi ajunsu acolo un Curiru austriacu cu Depesie, care cuprindu respunsulu la protestatiunea pentru Ferrara. In urm'a carora Comitele Lützwow in 31 aug. ar fi datu o nota catra guberniulu Papei. Dein cuprinsulu aceleia nu aflámu alt'a de catu ca Austria nu are cugetu de a se lasá de dreptulu

de a tiené osti in Ferrara, si cumcà nu ia placutu, cum s'a tractatu lucrulu acest'a in Roma. Anume Protestatiunea Cardinalelui Ciacchi e socotita ca un actu ce in cercustarile de acum isbesce in totu ordulu diplomaticu.—O scire mai noua dein 11 sept. spune cumcà guberniulu romanu postesce totusi categoricu, ca sese scotia ostile dein Ferrara.

PENINSULA PIRENEA.

PARIS, 7 sept. st. n. La Presse asia scrie despre ministrii cei noi:,, D. Salamanca e indestulu cunoscutu. D. Ros de Olano, noulu ministru de negotia e un militariu, carele pucinu s'a ostitu si pen'a o porta mai bine de catu sabi'a. In tr'aceea nu trebuie se credemucum cã mai multu arstralnci in literatura de catu in oste. Elu e obucata dein un poetu fantasticu, un omu plinu de vanitate si ignorantia, mai alesu in lucruri de administratiune. Prelenga tota poëteri'a n'a lasatu totusi la o parte de asi agonisi avere multa ca inspectoriu de vama; elu pana la un tempu a fostu secretariu la Narvaez. Ministrulu dein la untru, D. Patricia de la Escosura, la inceputulu belului civile erã Carlistu, pentru, care fu dimissu dein corpulu de artileria. Spre aceea trecu la partid'a constitutiunale, si sierbi subtu generariulu Cordova. In a. 1843, candu cadiu Espatero facu servitiuri mari in armat'a lui Serrano. De Gonzalez Bravo denuminduse consiliariu minist. dein la untru, si-luã dimisiunea cu ajungerea lui Narvaez in fruntea guberniului. Dupa aceea se facu jurnalistu. subtu ministeriulu lui Sotomayor fu asediatu in despartimentulu institutiunei publice si insielã incredentiarea colegiloru sei spre folosulu coteriei ce dède preste capu administratiunea acest'a. Vendiarea acest'a i castiga prefectur'a dein Madrid, marea cruce a ordului Isabelei catolice si chiaia de Camerariu. Elu de alt'mentrea e un barbatu bravu si talentosu, nu fora oresi care scientie, macar' cã e numai un poetu si scrietoriu tristu. Elu are nemesurata pofta de marire, si e de 40 a. Generariulu Cordova, ministrulu de resboin. n'are alta inseimnetate de catu cei dã suvenirea fratelui seu. Elu e soldatu animosu, inse forte ne invetiatu si necioplitu. Mai de multu fu judecatu pentru impartasirea in rescolla generariloru Leo si Concha. Alipireai de Salamanca jace presierbiri pecuniarie. D. Sotelo, ministrulu marinei, e nulla de plinu.—Un decretu dein 2 sept. ierta pre toti esilatii seu emigratii politici a se reintorce in Ispania. Numai carlistiloru este cu conditiune opritu locuirea in Catalonia, Aragonia Navara si in provincielesu bascice. Inscientiari ispanice dein 3 sept. spunu, cã Espatero se denumi senatoriu, si cã s'a opritu de amai memorã ceva in foile publice despre relatiunile reginei.—

Madrid, 4 sept. Generariulu Narvaez capetã de trei dile demandare, ca se se reintorca la Paris, in asa statiune ca Legatu. Inca nu sia datu dimisiunea. Se pare inse cumcã intre cercustarile de acum nu ar fi plecatu ase aretã in Paris; si se spune, cumcã in locui se va tramite D. Vega Secretariulu de cabinetu a reginei. D. Pacheco va merge in calitate de Legatu la Roma,—er' Bonavides la Neapole. Generariulu Serrano va se fia capulu Elebardiiloru. Ducele de Frias n'a sositu inca.—Inscientiariile noueloru ordenantie au produsu misicari mari in poporu. Locuitorii cu gramad'a se adunara si strigara Vivate lui Espatero si reginei constitutiunale, si candu caletori acest'a la Pardo, fu im-

presurata, si tota cetatea iluminata. Union Monarchique vrè a sci: cumcã intre incredentiarii reginei Isabela si intre Lord Palmerston intrebarea urmarei in tronulu ispanicu se statori asia, cã legea salica seserestatorésca é rasi, si atunci déca Isabella ar mori fora erede barbatescu, coron'a ar fi se tréca la Don Francisco de Paula. Principes'a de Montpensier s'ar lasã atunci la o parte. Curtile catu mai curundu au se fia conchiamate, ca se ratifice planulu acest'a.

TURCIA.

CONSTANTINOPOLE, 13: 25 aug. Starea marelui Vezir Resid Pasia e amonitiata seriosu. O intriga forte lucratoria se puse in contrai, de ore ce spre efaptuirea resturnarei lui se sciura aduce de pretextu pentru un musulmanu cele mai sante sentiemente si datine. Istori'a e acésta. Resid pasia avea un medicu teneru, anume Paleologos, care cu spesele Portei invetiã studiale medice in Paris, si pre carelelu suscepit in suit'a sa, si esercitarea profesiunei sale nu numai cã i s'a iertatu in cetate, ci prein protectiune i se castigã o praxe intensa si aducatori de venituri in casele mai de frunte. Ast'forma ajunse Paleologos in cas'a lui Fuad Effendi, Mumtaz Effendi etc. In mai multe dein aste case s'a intielesu cu muierile patientiloru sei, la Mumtaz Effendi cu un asia succesu favoritoriu, in catu elu dupa datinele statatorie trebuié se se piérdia prein man'a carneficelui, ér' soci'a culpei se se arunce in Bosfor. Nu se intemplã neci un'a, ci Paleologos fu degradatu si exilatu in Candia, ér' muierea fu tramisa la Trapezunt, unde si ea are se suferé pedépsa ca de exiliu. Acésta se intrebuentia de dusmanii lui Resid spre ai vedí nerelegiositatea. Sciura se aduca tote in alarmu si a delinea cu cele mai negre colori adenculu, in care va sese cufunde toti prein sacrilegiulu ideiloru moderne si a sistemii moderne, ce va se intruduca Resid, si asia se sfeti contrariloru de ai clati favorea avuta in Serraiu, si ai pune starea la intrebare.—Abia va se pota elu inotá facie cu fanaticismulu infuriatu. Ca urmatoriulu lui se desémna betranulu Chosrev.

Inscientiarea dein 1 sept. spune, cã Port'a ar fi datu demandare ca Griziotis se se aduca dein Chiosu la Brussa, ér' Teodoru Grivas se se retraga la Janina seu la Adrianopole, de alt'mentre va trebui se parasésca pamentulu turcescu. In Albania se tramise Omer pasia, renegatululu animosu, carele nu demultu in contra Curdiloru facu sierbiri bune. Gazet'a Statului turcescu, catu e pentru Grecia, arata cã Port'a insasi ca vrè asi luã satisfacerea recusata.

EXTRACTU

dein

STATISTIC'A TRANSILVANIEI

§. 53. S a s i i.

In al treile locu memorãmu natiunea sasésca, ca pre natiunea a trei'a si ultima in drepturi. Originea ei ca si a secuiloru prein opiniunile varie se aduse la indoiéla. Décai deducu pre secui dela diavolu, numai pucinu fabulosu si pre sasi. In adeveru se afla omeni, carii intarira cumcã ei ar fi venitu in 1284 dein Hamela, unde fiendu cetatea atacata de clotiani multi, un

omu ian departatu; si fienducà nu î s'a resplatu, prein fluernsi fermecatoriu cufunda pre toti pruncii in Visurgi; si-i scose apoi prein spelunca de la Almasiu. *)

Cumcà ast'a e fabula, neci vomu memorà. Sunt inse despre aloru origine patru opiniuni ce nu se potu trece cu vedere, pre care in statistica originei loru nu le potemu retacé.***) Cea antaia e, cumcà ei n'au venitu dein Germania, ci ar fi remasitiile daciloru si gotiloru. La intarirea acesta se citéza si nesce numiri, ci mai destinsu voiescu a aretá, cumcà tote institutiunile, semenarea datineloru vedescu in tr'ensii remasitiile Romaniloru. Dupa aloru parere acést'a arata aceea, cà Statutele natiunei sasesci intarite de Stefanu Báthori sunt extractulu legei romane, cumcà protocoalele, actele, diplomelei esira in limb'a latina pana la a. 1554; si decisiunile, ca in Roma, le numeau Senatus Consulta. Preste totu dein aste institutiuni, dein relatiunea limbei dein politia asemene ceei romane, si dein semenarea imbracamentei preponu, cumcà strabunii loru odeniora ar fi fostu supusii Romei.***) Ado-ua parere este, cumcà aste remasitie ale poporeloru ar fi numai temeiu natiunei sasesci, preste care apoi subtu regii arpadiani se asiediaa popore germane. †) A trei'a opiniune este, cumcà Carolu M. invingundu mai de multe ori pre germanii dein Saxonia, in urma ca resculara se le o impiedece de totu a tramisu dein ei colonie aici si intr'airea: si o ast'forma de colonia ar fi si natiunea sasésca dein Transilvania. ††) A patr'a si dora cea mai intemeiata opiniune este, cumcà Elena, mam'a regelui Geyza II, subtu minorinitatea fiului seu ar fi chiamatu pre germani, apromitindule pamentu si privilegia. Ce ei firesce bucuros acceptara, de ora ce patri'a loru o inundà marea rumpendu ézurile. Si asia veni cet'a antaia in a. 1142, si pre acele le asiedia pe locurile atunci desierte si locuite de fiéra (?) ca pre bunurile coronci, unde locuescu si acum. Colonizarea acésta, careia diplom'a lui Andréa II, ce déde sasiloru, sierbesce de intarire, se pote splicá pre usioru dein principiulu St-lui Stefanu, carele fiului seu dice: unius lingvae, uniusque moris Regnum imbecile et fragile est, si dein voienti'a de a propagá relegiunea crestinésca, careia germanii erau apostoli mari. †††)

*) Mai antaiu ocure la Kircher, si Erichius (Exodo Hameliensi p. 3).

**) Cei carii voiescu a vedé cercetarea astoru opiniuni, i menamu la Jos. Benkó General. Transilv. I Tom. 429 s. u. precum si Ungarischer Magazin II Band 2 Stück la articulu: Das Alterthum der Sächsischen Nation.

***) Eroii opiniunei acesteia sunt: Joane Nadányi, Laurentiu Toppeltinu, Martinu Siglerus, Georgiu Haner etc.

†) Eroii opiniunei acesteia sunt: Joane Tröster, Matia Miles, Martinu Kelpius, Martinu Schmeitzel etc.

††) Bonfinu si altii intarescu acést'a, dar' cumcà Carolu M. nu si a estensu poterea dein coce de Tisa, se pote aretá. E opiniunea cea mai debile.

†††) Diplom'a citata catu e pentru aloru origine asia suna: Accedentes itaque fideles nostri Teutonici ... quod penitus a sua libertate qua vocati fuerant. s. c. l. Laurentiu Toppeltinu desputandu a loru urdire dela goti citata mai susu, in locu de vocati voi se se puna donati. Tröster se sculá asuprai. Lucru-lu ajunse pana la Curte, si Apaffi dise, cà déca nu e vocati si-perdu privilegiale. Spre acést'a se facu adunare la Sibiu, cei doi invetiati lu-desbatura. Toppeltinu cadu. Lu-facura sesi retraga cuventulu. More in melancholia.

Caracteriulu lorn. Caracteriulu natiunei sasesci e mai opusu cu al magyarlui. Magyarulu pre catu nu e amatoriu de ordu, sasulu intogma e pastretoriu; pre catu magyarulu e comod, sasulu intogma e diligente; pre catu magyarulu e deschisu, sasulu intogma e retienatoriu; pre catu magyarulu e amatoriu de ospeti, sasulu intogma e ne amicabile; pre catu magyarulu e fora ceremonia, sasulu pre atatu e cu apucaturi curtene etc.

Asta asemenare s'ar poté continuá si mai de parte, cautandu la semtiulu relegeosu, barbatia, anima, plecare spre scientia, talentu spre arte si altele; asia catu se pote dice: cum cà sunt buni scrutatori de istoria si anticitate, buni teologi, matematici si filosofi de suferitu, ci au si lature netare. Intr'aceea poporulu sasescu e celu mai diligente, celu mai competatu poporu in Transilvania; si acestu poporu e adeveratulu simbure a industriei si a maiestriei. In cetati mai vertosu au statura mica indesata, in sate inalta subtiria. Cei balani ordinarie au gura mica, si nasu micu bine formatu, ochi veneti frumosi; pre cei negrii i despropotionéza partile mari. Intr'aceea pre lenga tote cà au fecie bune, nu lise pre vedesce pre acele liniamentulu sufletului.

Limb'a loru e ore ce propriu. Precum cu a ei mama, cu plattdeutsch in Germania dupa reformatiune nu s'a scrisu, asia si ast'a in carti nusi mai aflá locu. De ci este apoi, cà ne fiendu totu un tipu (typus), miculu poporu sasescu dein Transilvania are trei dialecte, celu dela Sibiu, Brasiou si Bistritia. Precum scimu districtulu Bistritiei e pamentu cu totulu separat, tienutulu Brasioului si al Sibiuului éra si se desparte prein pamentulu ungurescu al Fagarasiului, si asia locuindu sasii in trei gramadi, compusera o limba babelina, asia catu e proverbiu, cum cà déca un dialectu vré se intieléga pre celalaltu, traduce vorb'a sasésca pre romanía. Precum memorarâmu inainte de a. 1554 limb'a latina le erá limb'a descrisu, acum e german'a. Preotii loru aveau datina, in tota demaneti'a a ceti cate un capu dein Bibli'a lui Lutheru, ér' pruncii invetiandu catechismu, se facura cunoscuti cu limb'a germana in catu ori ce carte scrisa hoch-deutsch asia o cetescu sasesci in catu, scrietoriulu anume nusi va cunosce opulu propriu. Asia sciu cà in dialectu bistritianu de curundu edédera cantece poporane; carea dora cea antaia carte sasesci va fi. *) Pre vorbitorii acestei limbi in Transilvania, déca vomuluá la socotéla, cumcà in marea parte a pamentului loru se afla romanime, de vomu mai adauge si aceea cà sunt pre sterpi, nui potemu pune la mai multu de catu 200,000. Si inca si dein numerulu acest'a partea, carea in comitaturile Turdei, a Clusiuului, a Cetatei de Balta si mai cu same a Albei de susu locuescu ca iobagi, precepu si vorbescu si limb'a magyara. Apoi marimea a totu pamentului sasescu **) e numai atat'a, in catu pre cele doue tienuturi, adeca a Sibiuului si a Brasioului, in care locuescu cei mai multii romani, de le vomu scote afora, cu totulu cele 9 scaune sasesci remase nu ajungu singuru cu Comitatuлу Hunedorei.

*) Se pare cà dr. Söllner nu scie nemica despre acést'a; cà ei in cuventareai disa la Cinculu Mare in 2^a maiu 1847 vorbindu despre limb'a sasésca intre celelalte spune, cà in aceea nu se afla scrisa neci o carte, de nu cumva a esitu dupa aceea, pre carea suntem curiosi a o vedé. Red.

**) Mai bine regiu. Red.

O M U L U.

(Urmare).

Dein tote partile drumulu omenilor sémena cu un labirintu, cu cali sucite in tote laturile, unde numai pucine urme conducu catra celu mai internu scopu; e de mirare, déca mersulu culturai omului o asia ne asemenea direptiune si-é?—La popore intregi ratiunea jace subtu brutatate immormentata; altele prein jugulu cliimei si al necesitatei se tragu giosu; la altele nesuirea in susu a spiritului prein tirania se ingreúza; ha inca si la natiunile culte, in sublime e multu îngiositu amestecatu: se cere dara ce nu e cu potentia, déca se vre ca de odata tote se se asiélie pre asemenea gradu al culturai, si déca asupra celui neaparatu in apoi remanetoriu cu atat'a nesocotéla, catu fora gratia se rumpe baciulu anatemei.

In omu tote sunt de mirare, si arata spre alui destinatiune mai inalta. Corpui e un intregu maiestritu, combinatu dein parti mari si mici, dein tari si curgatorie. Partile mai nobili, in care se pregatescu materialele necesarie spre poterea vietii, sunt asiediate chiaru in launtrulu corpului. Se potu vedé diverselele madulari si organe de semtitu, care in aloru intogmire si plasmuire respundu de plinu functiuniloru, pentru care sunt de facie. Omulu de si prein nescari animari cu tari'a corpului, cu iutiéla, cu agerimea unuia seau cutaruaia organu e intrecutu forte; ci preferenti'ai in plasmuire mai frumoasa nu pote a nu se cunoose. Ce maiestate e numai de alui statura drépta impreunata!—De ar merge ca o animare, plecatu, de iar fi capulu catra gura si nasu formatu togma in aceea direptiune spre mancare, si organisatiuneai ordenata asia: unde iar remané poterea mai inalta a spiritului, icon'a dieitatei?—Numai prein plasmuirea madulariloru spre mersu dreptu capeta capui frumos'asi pusetiune si direptiune; prein aceea singuru castigara creerii spatiu de plinu spre a se latí, spre asi lasá la vale ramii. Plena de cugete se imboltí fruntea, organele animaresci pasira in apoi, se fece plasmuire omenéscá, care cu asa gratia alte fapture vietniitorie lasa de parte dupre sine. Cu catu omulu prein organisatiune pasiesce mai aproape de animare, cu atatu semtialetatea se face in elu mai preponderante, si vice versa. De pasa gur'a inainte, se face prein aceea nasulu batucitu—tempitu—si micu, se dá fruntea in apoi, si capeta faci'a asemenea cu craniulu de moi-ma: acolo spiritulu in adeveru nu are supremetate. In contra de se rotundiesce faci'a in ovale frumosu, form'a capetinei se pléca gratiosu inainte, ca creerii se fla de mai largu spatiu inchisi; déca pre lenga aceea reimpinsele parti de de subtu a faciei se unescu intr'un centru de greutate perpendicularare: atunci in adeveru nu lipsirea capacitatiloru spirituali e caus'a, cá pre-donnesce semtialetatea.

Mai multu inca, de catu faptur'a de mirare a corpului lu-radica pre omu sufletui rationabile. Ce in omu vede, aude, semte, nu e ochiulu, urechi'a, corpulu, ci o estime de o mai inalta sorte, careia ochiulu, urechi'a, corpulu sunt numai instrumente. Asta estime mai inalta e de natura spirituale, pentru cá cugeta, si nu e supusa la neci o stricatiune, pentru cá existe pentru scopuri eterne. Cine ar voi, ca prunculu, se apuce umbra pe pariete, si déca nu o pote apuca, se lase

ochii de mentiune intarindu, cá nu existe umbra?—Unde se afla lucrare, ce in semtiu n'are nemica asemenea, neci figura, acolo cauta se fia si cauza, carea cu multu stá mai susu de poterea corpului. Caus'a asta e, ce se numesce sufletu omenescu. In elu jace aceea potere inalta, ce cugeta asuprasi si asupra a tote ce se afla in giuru; ce cérea insusitatile multoru lucruri: ce mai multe obiecte asemenea si destinge dupa aloru pretiu seau nepretiu, si numai de catu dupa asta asemenea facuta preferesce bunulu seau reulu, aparentele seau adeverulu, pre celu mai bunu seau pre celu mai reu, folositoriulu seau stricatorulu, in scurtu alege si lucra.

Asta potere e, ce se insémna cu cuventulu ratiune. Ea e nobilitatea omului. Prein ea este elu in stare a imitá tote lucrările animariloru. Vulturulu sbora forte susu; omulu in globuri aerostatece se inaltia si mai susu. Pescele stranota fluviile, lacurile si marile, omulu natéza impregiuru totu rotundulu pamentescu. Numai cativa stengeni sapa animarile in afundime; omulu multe suce de stengeni táia afundu in senulu pamentului dupa metali si pietre; chiaru si dein infricosiat'a adencime a marei scote mergeo'a pentru a sa infrumsetiare au negociatoria. Prein mente, ratiune, scie omulu asi face tote spre folosu, petrunde in tienutulu a tote scientiele, se face siesi lege-educatoriulu si judecatoriulu. Ratiunea e spiritulu lui Dumnedieu in omu; fora ea omulu e animare—vita—si necapace de a cautá in susu la Dumnedieu, de a crede in eternetate si santia. De se ea omului ratiunea: atunci i se inchide tiér'a a totu adeverului, si intru intemplarea aceea, dice Th. Paine, a prelege Bibli'a unui calu chiaru atatu ar platí ra si unui omu. Inse ratiunea numai atunci dá omului pretiu, déca-si éa indireptiunea spre mai sublime, sisi impromuta santire dela relegiane. De apuca in giosu, numai spre pamentesci, spre folositoriulu si placutu: atunci omulu nu e de catu celu mai intielectu, dar' si celu mai infricosiatu intre animari. In sine nu ratiunea ne face bunu, ci obserbarea preceptelorui ei. Ea de odata e intensulu braciulu de lemmu pre cararea virtutei; inse acestu braciulu neci ne pote trage, neci impinge. Bine cá ratiunea are poterea datatoria de lege, inse poterea executiva jace in voientia.

Prein ratiune pentru omu e deschisa o mare a fruitiuniloru si a placeriloru. Nu se dice pre multu, déca se afirma: cá pre pamentu existu tote pentru omulu daruitu cu ratiune, de la fagu pana la érba, dela elefantu pana la verme. Fora elu mai totu pamentulu ar fi mortu, si averile tote numai bune, ca gramad'a materialiloru de edificiu, care nusi aflá maiestru. Viti'a de viia nusi gusta ea strugurulu; tulipanulu nusi semte frumseti'a propria, neci garofanulu placutulu mirosu propriu. Fora omu ademantulu jace fora pretiu subtu petricele. Numai in omu si pentru elu se facu tote o armonia rationabile; singura ratiunea e carea tota fruitiunea si bucuri'a io inobiléza.

Si vit'a cauta in susu spre ceriulu venetu; dar' nu se desfetéza in pomp'a lui. Pamentulu cu tote productele sale existe pentru tote fapturele; ci maiestrosu stá numai pentru omu. Dein munte numai elu singuru cauta giosu in valea asemenea Paradisului, pana ce vit'a pascatoria impregiurui cu pofta ambla dupa erburi si burueni. Numai elu singuru asculta cu placere frumoso-

s'a armonia a tonurilor, si precepe maestrîa de a nobilita spre o naltîme minunata pre acestu graiu al sentimentilor, de care neci o vita nu e capace. Numai elu pote coprînde fermeculu artiloru, prein care infrumsetieza estenti'a—traiulu—pentru sine, si cei asemene siesi, pana ce vit'a involbanduse impregiurusi pre lenga pomposulu castelu da se ajunga iute in staulu. Fora ratiune pentru omu tote aste bucurie, pana ce si cele a conversarei sociale ar fi perdate. Prein ea singura i se face cu potentia desfetarea amicitiei, bucuri'a de a fi multiemitoriu, placerea de a face bine, si extasulu de a senti, ce riuresce dein mareti'a lucrare seu suferire pentru altii. (Va urma)

Dupa apromiterea dein Nr. XXVII impartasimu aici ARTICULII DE LEGE URBARIALI in textulu latinescu, precum se statorira in dieta.

ARTICULUS I-us. De colonicaturis §. 1. Pro basi colonicaturarum stabilitur conscriptio urbarialis anni 1819-20 altissimo jussu peracta; categoriae colonicaturarum tamen allodiaturae, quae actu prae manibus domini terrestris sunt, vel sub indubitato et distincto ejusdem usu praexistenter, haud accensentur; praetacta vero conscriptio, sequenti modo erit rectificanda:

1) Si quantitas in citata conscriptione indigitata prae manibus colonorum haud reperiretur, et coloni, hanc per dominos terrestres praeter iudicis interventum imminutam haberi, comprobare nequirent, resarcitione similium defectuum, domini terrestres non tenentur; si vero e conscripta quantitate, per dominos terrestres citra iudicis interventum quidquam ademptum fuisset, id in eadem qua conpertum fuerit quantitate, colonis redintegrandum erit.

2) Siquidem ex praescripto Decr. Trip. I. Tit. 40 et Appr. Const. III. Tit. 2. art. 4. certis in circumstantiis et sub conditionibus, colonicaturas etiam contributioni subiectas, allodisare licitum sit, fundi taliter in allodiasuras transmutati quamvis conscriptionem ingressi fuissent, porro quoque prae manibus dominorum terrestrium relinquuntur.

3) Stabilito, distinctim in singulis locorum, per commissionem introductoriam, eo, quoniam in proportione praesistentium servitiorum et praestationum pro integrae aut minoris sessionis reputari debeant coloni, si fundi, anno 1819—20 colonicaturis adscripti, haud sufficerent ad colonos, post introducendum urbarium, terrenis ita providendos, ut singuli eorum, juxta statum art. II. §. 6. defixum, deinceps quoque integrae vel pro ratione praestitorum servitiorum minoris sessionalis tenuti coloni manere valeant: si porro praeter quantitatem fundorum in conscriptione designatam, nefors talia adhuc terrena prae manibus colonorum existerent, quae non ex allodiaturis, sub distincto et indubitato usu dominorum terrestrium praesistentibus, colonis vel servitoriis excisa vel cessa fuissent, e huiusmodi terrenis, praetactus defectus suppleri, et singuli unius ejusdemque domini terrestris coloni, ad vires usque, apud universos ejusdem domini terrestris colonos, repertorum huiusmodi fundorum, in statu praesistentibus eorundem servitiis approporcionado conservari debent, suapte intellecto, fundos, nec conscriptionem ingressos, neque vero de praesenti prae manibus subditorum existentes, in supplementum defectus huius adhiberi haud posse.

4) Quodsi quantitas extravillani anno 1819—20 urbarialiter conscripta, prae manibus colonorum existens, occasione introductionis urbarii proportionalem quantitatem pro supplemento necessariam superaret, supernatantia etiam haec, colonis relinquuntur, nisi dominus terrestris comprobare posset, illam ex allodiaturis incompetenter urbarialem conscriptionem ingressam fuisse.

5) In locis, ubi hucdum, occasione commassationis, divisionis communium terrenorum, vel alia etiam de causa regulatio urbarialis cum interventu concernentis domini terrestris facta fuisset: ibi quantitas subditis assignata prae manibus eorundem remanere debet. Quae quantitas tenuti, si quantitatem 18^{19/20} conscriptam non adaequaret, defectus tenuti per dominum terrestrem supplendus erit. Praestationes autem et servitia urbarialia omnem in casum tenutis per colonos possessis vel possidendis sunt accommodanda.

§. 2. Exstirpaturae in genere, in sensu art. 26 et 30, anno 1791 pro allodiaturis reputantur; in casu tamen suscipiendae, ex praescripto praecedentis §. phi necessariae constitutorum compensationis, prae manibus nefors colonorum existentes exstirpaturae, quae non sunt in obversum positivae dominorum terrestrium prohibitionis factae, pro fundo huiusmodi compensationis deservient; exstirpaturae vero, contra positivum dominorum terrestrium interdictum, prout etiam in silvis prohibitis, factae, in compensationem constitutorum converti nequeunt.

Quoad exstirpaturas, in sequelam compositionis inter colonum et dominum terrestrem eatenus initae, factas tenor compositionum est observandus.

§. 3. Intuitu exstirpaturarum dehinc faciendarum statuitur: illas nonnisi obtento a domino terrestri eatenus indultu, et penes expressas compositionales, fieri posse, in quibus, quemadmodum omnia conventionis puncta, ita occasione rehabilitationis refundenda merces quoque laboris, discrete exprimenda veniunt.

Quodsi vero absque domini terrestris indultu, et inita praevie compositione, exstirpaturas fieri contingeret, illas dominus terrestris intra triennium ab usuatione exstirpaturae computandum, praesente v. iudicium vel dulone cossario et fiscali advocato, absque refusione expensarum, rehabere poterit, post effluxum triennii, hoc nonnisi ordinaria urbariali via consequi queunte. Damni domino terrestri illati resarcitio utroque in casu, una cum rehabilitatione exstirpaturae, erit procuranda. Si dominus terrestris condiciones rehabilitationis in compositione adponere praetermitteret, tunc rehabilitio aestimatione mediante fiet.

§. 4. Urbarialis regulatio in sedibus etiam sicularibus locum obtinebit, ea tamen expressa cum declaratione, quod allodia et haereditates siculariae, prae manibus licet subditorum de praesenti existentes, prout et quocumque nomine vocati fundi, qui in sensu Decr. Trip. I. tit. 40. necnon Appr. Const. III. tit. 2. art. 4. vel in sequelam sententiarum eatenus latorum, ad manus dominorum terrestrium devenerunt, objecta urbarialis regulationis esse nequeunt; principio hoc, circa praescriptam § phi 1-i praesentis articuli constitutorum rectificationem quoque observato.

Indreptari. Nr. XXXVI, pag. 195. col. 1 lin. 33-4 in locu de: pa-patru dieci, l. patrudieci: col. 2, lin. 2. in locu de: cu tolulu, l. cu totulu: pag. 198 col. 2, lin. 32 in locu de: scapatil l. scapatati, Nr. XXXVII pag. 200, col. 2, lin. 14 in locu de: Protopalatinu l. Propalatinu pag. 201 col. 2; l. 40 in locu de: aseesi l. aceesi.—